

Docentovi MUDr. Jurajovi Hrnčiarovi, CSc.

k osemdesiatym narodeninám

V malej dedinke Gregorova Vieska, okres Lučenec, 18. augusta 1928 uzrel svetlo sveta docent MUDr. Juraj Hrnčiar, CSc. Chudobné, ale charakterovo a morálne silné rodinné prostredie mu dalo namiesto blahobytu a pohodlia do vienka oveľa cennejšie a hodnotnejšie dary: nadanie, húževnatosť, vytrvalosť, poctivosť, čestnosť. Tieto vlastnosti po prekonaní ťažkých vojnových rokov, keď ako študent gymnázia vo Zvolene vybojoval víťazný boj o prežitie s komplikovanou týfovou epidémiou, ho nasmerovali po ukonče-

ných stredoškolských štúdiách na Lekársku fakultu Univerzity Komenského v Bratislave. Posledné gymnaziálne roky s úspešnou maturitou v roku 1948 absolvoval v Lučenci, ktorý po II. svetovej vojne opäť patrila Československej republike. Mladý gymnazista sa veľmi aktívne zapojil do pozdvihnutia slovenského povedomia v meste negatívne poznačeného maďarskou okupáciou. Bol spoluzakladateľom a redaktorom študentského literárneho časopisu „Živý sen“, ktorý nielen redigoval, ale aj autorsky obohacoval básňami, z ktorých viaceré sa dostali na stránky známych domácich literárnych a kultúrnych časopisov pod pseudonymom Juraj Klas. Súčasne sa stal na gymnáziu prvým predsedom založeného literárneho spolku Milana Rastislava Štefánika.

Na Lekárskej fakulte (1948 – 1953) prežil medik Hrnčiar krušné temné obdobie vrcholiaceho triedneho pofebruárového boja – na začiatku štúdia po politických previerkach, keď musel dočasne opustiť fakultu a neskôr pred dokončením fakulty po uväznení jeho otca, bývalého okresného funkcionára Demokratickej strany. Otcovo vykonštruované obvinenie z protištátnej činnosti našťastie neskončilo tragicky. Hrnčiar v tomto kritickom období musel zápasť s nepriaznivými existenčnými podmienkami. Pracoval ako demonštrátor u profesora MUDr. Ivana Staneka, DrSc. v Ústave histológie a embryológie, kde uplatnil svoje maliarske vlogy a neskôr po prvom rigoróze ako vedecká pomocná sila (spolu so svojim spolužiakom Rastislavom Dzurikom) na II. internej klinike. Tu sa venoval na podnet prednostu kliniky, vtedajšieho docenta MUDr. Vladimíra Haviara, modernej problematike – Goldbergerovej unipolárnej elektrokardiografii. Nadaného pracovitého študenta s veľkým záujmom a predpokladmi pre vnútorné lekárstvo a kardiológiu sa však profesorovi Haviarovi napriek úsiliu, (ako uvádza profesor Haviar vo svojich spomienkach), nepodarilo umiestniť na II. internej klinike, a to ani po promócií ani po atestácii I. stupňa pre nechutné zákulisné machinácie na dekanáte Lekárskej fakulty UK. Kardiologická škola profesora Haviara však natrvalo ovplyvnila ďalšiu odbornú činnosť docenta Hrnčiara.

Docent Hrnčiar tak ostal trvalo pracovať na internom oddelení nemocnice KÚNZ v Banskej Bystrici, kde nastúpil hneď po promócií. Postupne završil svoju odbornú kvalifikáciu z vnútorného lekárstva (atestácia II. stupňa) a z endokrinológie, keď záujem o kardiológiu musel ustúpiť požiadavkám pracoviska. V rámci prípravy na atestáciu z endokrinológie absolvoval študijné pobyty na III. internej klinike UK v Prahe pod vedením jej prednostu, vynikajúceho internistu a endokrinológa medzinárodne významného akademika J. Charváta, ktorý si obľúbil docenta Hrnčiara pre jeho hlbavý ponor do zložitej problematiky humorálnych metabolických, endokrinných regulácií, čo vyústilo do trvalých vzájomných priateľských vzťahov. Na návrh akademika Charváta rozpracoval tému svojej atestačnej práce „Hirsutizmus a androgény u človeka“ do kandidátskej

dizertačnej práce, ktorú publikoval vo forme monografie v roku 1976 v Osvete Martin.

Keď sa nezrealizovali v 60. rokoch ponuky pracovať v Bratislave na Internej klinike (prednosta prof. MUDr. D. Dieška, DrSc.), Inštitúte pre ďalšie vzdelávanie lekárov a farmaceutov (teraz SZU) a na internom oddelení ŠÚNZ, sa vo funkcii predsedu konzultačnej rady pre výstavbu intenzívne venoval dostavbe novej krajskej nemocnice. Túto jeho úspešnú aktivitu vysoko ocenilo mesto Banská Bystrica, ktoré udelilo docentovi Hrnčiarovi čestné členstvo. Primárom Interného oddelenia v novej budove NsP KÚNZ Banská Bystrica a krajským internistom Stredoslovenského kraja sa stal v roku 1978 po odchode primára MUDr. A. Sitára do dôchodku. V tom istom roku habilitoval z vnútorného lekárstva na Jeseníovej lekárskej fakulte UK v Martine a Interné oddelenie ako školiaca základňa vtedajšieho ILF sa dekrétom Ministerstva zdravotníctva SR pretransformovalo na Internú kliniku a docent Hrnčiar bol menovaný za prednostu.

V kariére vysokoškolského učiteľa sa docent Hrnčiar stretával s početnými ťažkosťami vyvolanými ľudskou závišťou, nevraživosťou, zlobou, ktoré sa mu pri jeho povahových vlastnostiach s dominujúcou skromnosťou a kritickosťou nepodarilo úplne zdolať, veď mu je cudzia agresivita, intrigánstvo, pomstychtivosť. Preto nemohol po vyhratom súbehu nastúpiť na miesto prednostu I. internej kliniky v Martine, keďže diplom docenta mu vydali až o štyri roky neskôr, a preto sa tiež nestal profesorom vnútorného lekárstva, keďže menovacie konanie po schválení Vedeckou radou Lekárskej fakulty UK v roku 1993 bolo na Vedeckej rade UK za blokované. Bola to odplata za to, že vo funkcii predsedu nezaujato spravodlivo klasifikoval neúspešnú kandidátku pri atestačných skúškach. Pri objektívnom zhodnotení odborného, vedeckého, kuratívneho pedagogického a ľudského profilu je nepochopiteľné, že v nových spoločenských pomeroch docent Hrnčiar nebol menovaný univerzitným profesorom, nedostal titul, ktorý si bez pochyby zaslúži. Rád by som veril, že je ešte čas a jestvujú spôsoby, aby sa táto skrivodlivosť napravila.

Docent Hrnčiar, všeobecne vzdelaný internista s hlavným zameraním na endokrinológiu, poruchy metabolizmu a na choroby srdca a ciev, vybudoval pracovisko spolu s koronárnou jednotkou a metabolickou jednotkou intenzívnej starostlivosti, ktoré integrovalo všetky podstatné zložky vnútorného lekárstva a bolo zásluhou jeho iniciatívy vybavené modernou prístrojovou technikou. Klinika sa tak zaradila medzi špičkové interné zariadenia nielen na Slovensku, ale aj v bývalom Československu a svoj jeho vedením dosiahla vynikajúce výsledky tak v liečebno-preventívnej, ako aj vedeckovýskumnej oblasti a v oblasti postgraduálnej výchovy. Za túto pedagogickú prácu SZU nedávno vyznamenala docenta Hrnčiara Dieškovou medailou pri príležitosti 55. výročia inštitucionálneho ďalšieho vzdelávania zdravotníckych pracovníkov na Slovensku. Možno oprávnenne konštatovať, že docent Hrnčiar založil v Banskej Bystrici uznávanú školu vnútorného lekárstva. Vychoval ako školiteľ štyroch kandidátov vied, z ktorých neskôr prof. MUDr. M. Mokáň, DrSc. sa stal prednostom I. internej kliniky Jeseníovej LFUK, MUDr. G. Kaliská, CSc, predstaviteľka slovenskej kardiológie, námestníčkou riaditeľu Stredoslovenského ústavu srdcových a cievnych chorôb (SÚSCCH), viacerí jeho žiaci sa stali primármi interných oddelení. Veľké penzum práce vykonal vo funkcii krajského odborníka pre vnútorné lekárstvo. Dôsledne a zodpovedne dobudoval v Stredoslovenskom kraji sieť oddelení internej medicíny s dôrazom na plnú funkčnosť jej čiastkových odborov. Vďaka jeho aktivite na internej klinike ako výučbovej základni ročne atestovalo z tohto kraja viac ako 30 lekárov. Časť postelovej kapacity kliniky a atestovaní kardiológovia spolu s oddelením funkčnej diagnostiky kardiopulmonálneho systému, ktoré zriadil docent Hrnčiar so svojou manželkou, vytvorili neskôr základ SÚSCCH.

Obdiv vzbudzuje publikačná kapacita docenta Hrnčiar. Doposiaľ publikoval ako prvý autor alebo spoluautor 12 odborných postgraduálne zameraných monografií (vrátane už uvedenej Hirsutizmus a androgény). Z nich ďalej vysoko ocenené boli: Holan J, Hrnčiar J, Langer P. Choroby štítnej žľazy a rádioaktívny jód. Martin: Osveda 1973;320; Hrnčiar J, Izakovič V, Langer P, a spol. Klinická endokrinológia. Bratislava: SAP 1993;548. Obidve dostali cenu SLS a odborných spoločností a druhá navyše aj cenu Matice slovenskej a Slovenského literárneho fondu. V monografiách Princípy internej medicíny (Đuriš I, Hulin I, Bernadič M, 2002), Praktické a rodinné lekárstvo, (Klím FR. a spol.1988, 2000), Štandardné terapeutické postupy (Džurík R, Trnovec T, 1997, 2002) napísal kapitoly venované endokrinológii. Časopisecky zverejnených prác je vyše 350. Z nich mnohé boli odmenené ako najlepšie publikácie Česko-slovenskej a Slovenskej internistickej a endokrinologickej spoločnosti.

Značný podiel pôvodných odborných publikácií tvorí kardiologická problematika. Docent Hrnčiar úplne teoreticky a prakticky pripravený majstrovsky prepoil vo svojej výskumnej práci kardiologickú a endokrinologicko-metabolickú tematiku, ktorú vždy riešil z pohľadu potrieb klinickej praxe. Jednoznačne to dokazujú početné publikácie o metabolickom syndróme – syndróme inzulínovej rezistencie, ktorému sa venuje tak v celistvosti, ako aj parciálne jednotlivým komponentom s dôrazom na artériovú hypertenziu, už takmer 20 rokov. Pri sústavnom riešení tohto problému dospel k cenným poznatkom, ktoré zhrnul do originálnej koncepcie syndrómu 5 H. Ako uznávaná autorita v tejto oblasti zdôrazňuje komplexnosť metabolického syndrómu (posledné dve práce venované 20. výročiu koncepcie Reavenovmu syndrómu X a 30. výročiu vzniku Internej kliniky Nemocnice F. D. Roosewelta v Banskej Bystrici, Interná Med 2008;8:339–344, 345–350) predstavujúci model polymorbidného pacienta, pretože „syndróm je aglomeráciou hlavných rizikových faktorov akcelerujúcich proces aterosklerózy, ktorá je potom príčinou vysokej morbidity, invalidity a mortality na kardiovaskulárne ochorenie v našej populácii“.

V tejto súvislosti si veľmi cením, že ma pozał prednášať do Banskej Bystrice na 1. konferenciu v Československu, venovanú tejto vtedy úplne novej klinickej jednotke. Neskôr naše pracovné kontakty vyústili do spoločných publikácií zaoberajúcich sa etiopatogenetickými a klinickými otázkami srdcového zlyhania uverejnených v roku 2005 (Interná med 2005;5:227–233; 401–407). V ďalších mnohých kardiologicky zameraných prácach spracoval problematiku kardiálneho edému, sekundárnych hypertenzií (Cohnov syndróm, feochromocytóm). Významná je najmä séria článkov o tyreotoxickom srdci, o problematike, ktorej dlhodobé riešenie u nás inicioval profesor V. Haviar so spolupracovníkmi na II. internej klinike. Tí, ktorí poznajú docenta Hrnčiara z odborných publikácií, z vystúpení na vedeckých schôdzach, iste potvrdia, že jubilant je excelentný znalec kardiologickej problematiky, čo však nie je prekvapením, pretože kardiológiu vždy považoval za najvýznamnejší odbor vnútorného lekárstva, ktorý patril do centra jeho profesionálneho záujmu.

Docent Hrnčiar šíril dobré meno slovenskej medicíny v zahraničí. Uznáním výsledkov jeho práce v oblasti tyreoidológie bolo prijatie za člena European Thyroid Association. Ohlas vzbudil vystúpením na medzinárodnom kongrese o steroidných hormónoch v Ríme, ale osobitne zaujal na konferencii Medzinárodnej spoločnosti internej medicíny v Kyote, Japonsko prednáškou Hrnčiar, Hrnčiarová: Autoimunitné polyglandulárne endokrinné syndrómy (APES). Vyjadrením uznania autorom bolo zvolenie docenta Hrnčiara cisárskym dvorom za člena komisie pre udeľovanie Japonskej ceny pre medicínu na nasledujúce obdobie.

Logickým vyústením všetkých odborných aktivít docenta Hrnčiara bola angažovanosť v zložkách a grémiách Slovenskej lekárskej spoločnosti (SLS)

od jej vzniku (rok 1969): dlhodobý člen výboru Slovenskej internistickej spoločnosti a Slovenskej endokrinologickej spoločnosti, aktívny člen Slovenskej kardiologickej spoločnosti od jej vzniku, viacero funkčných období vedecký sekretár a potom takmer 25 rokov predseda Spolku lekárov v Banskej Bystrici. Za uvedené obdobie sa Banská Bystrica stala každoročne strediskom konania odborných podujatí s celoštátnym významom (napríklad internistické dni, endokrinologické konferencie, ktorých tradíciu docent Hrnčiar založil, kardiologické dni a ďalšie). Z početných ocenení za túto angažovanosť patria medzi najvyššie zlatá medaila SLS „Propter merita“, Čestná plaketa T. R. Niederlanda, Dérerova cena a čestné členstvo SLS a odborných spoločností – endokrinologickej, internistickej a diabetologickej.

Vážený pán docent, milý Juraj,

vysoko si vážim náš vzájomný priateľský vzťah, ktorý sa postupne utváral v priebehu rokov pri organizovaní neinštitucionálneho vzdelávania z internej medicíny a kardiológie a predovšetkým pri spoločnom riešení problémov spojených s kontrolou srdcových a cievnych ochorení nášho obyvateľstva, keď sa opäť prejavila Tvoja intímna znalosť a náklonnosť ku kardiológii, ako si si ju osvojil v elévskom období na II. internej klinike Lekárskej fakulty UK, kde sa definitívne formovala neskôr aj moja medicínska dráha.

Spolu sme patrili medzi skupinu zodpovedných a riadiacich pracovníkov počas celého obdobia (1978 – 1991) realizácie kardiovaskulárneho a onkologického programu (KVOP) Ministerstva zdravotníctva SR, najmä kardiovaskulárnej časti. Vždy si konštruktívne vystupoval a vďaka Tvojim obsiahlym medicínskym vedomostiam, klinickej a laboratórnej erudícii si podstatným podielom prispel k riešeniu mnohých zložitých problémov, s ktorými sa plnenie tohto projektu, vzhľadom na jeho trvanie a počet vyšetrených, najrozsiahlšieho v celej histórii slovenského zdravotníctva, stretávalo. Uvedomovali sme si, že práca združujúca zdravotníckych pracovníkov na všetkých úrovniach zdravotnej starostlivosti vykonávaná nad rámec vlastných povinností bez nárokovania si akejkoľvek finančnej odmeny, je prácou zmysluplnou a potrebnou, pretože je postavená na nových populačných preventívnych prístupoch. Jestvuje dostatok dôkazov, že táto aktivita nebola zbytočná, aj keď sa jej nedostalo v transformujúcom sa rezorte zdravotníctva také ocenenie, aké by si oprávnene zaslúžila. Pokračovanie v ceste nastúpenej pred 30 rokmi a po 13 rokoch neuvážene opustenej si vynucuje na Slovensku súčasná epidemiologická situácia, ktorej riešenie v oblasti kardiovaskulárnych chorôb patrí medzi prvoradé úlohy zdravotníckej politiky prijaté Európskou úniou.

Vzácný priateľ, chcem Ti ešte raz vyjadriť obdiv nad celým Tvojím profesionálnym životom, počas ktorého si musel prekonávať ťažké strastiplné prekážky a skúšky. Zdolával si ich však pri dobrom zdraví, s nadhľadom, so zdvihnutou hlavou, bez straty životnej energie a sily, a to vďaka výchove, tradíciám a svetonázoru, ktorých základy sú pevne zakorenené v rodinnom prostredí.

Prajem Ti zo srdca v mene svojom a iste aj v mene všetkých Tvojich priateľov, známych, spolupracovníkov, širokej obce kardiológov a internistov a nespočítateľného počtu vďačných pacientov do ďalších plodných rokov pevné zdravie, doterajšiu duševnú sviežosť, tvorivú invenciu a pokojné, láskou naplnené rodinné zázemie.

Teším sa na ďalšie stretnutia

Tvoj Igor Riečanský